

ВІДГУК
на дисертацію Іщук Валентини Володимирівни
«Формування професійної компетентності керівника спеціального
закладу загальної середньої освіти»,
представлену на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 01 «Освіта/Педагогіка»
за спеціальністю 016 «Спеціальна освіта»

Актуальність теми дисертаційної роботи. Глобалізаційні виклики в суспільстві, швидкі зміни соціально-економічного, політичного життя країни, об'єктивні потреби підвищення якості управління закладом освіти в умовах децентралізації та автономії викликає необхідність пошуку нового змісту та технологій підвищення фахового потенціалу керівників закладів загальної середньої освіти з урахуванням їхніх особистісно-професійних запитів і потреб, управлінського досвіду.

Характерною рисою сучасного керівника закладу загальної середньої освіти в умовах реалізації концепції Нової української школи має бути готовність до управління в умовах трансформаційних змін та ризиків з позицій ефективного менеджменту як інтеграції науки та практики управління персоналом і соціальними процесами.

За таких умов посилюється важливість професійного розвитку керівника спеціального закладу загальної середньої освіти (СЗЗСО) в системі спеціальної освіти як необхідного ресурсу забезпечення якості роботи навчального закладу з урахуванням специфіки навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами, забезпечення ефективності їхньої соціалізації, реалізації освітніх потреб, підготовки до інтеграції у соціум.

Практичний досвід засвідчує необхідність підвищення фахової компетентності керівників спеціальних закладів освіти щодо управлінської діяльності, забезпечення їхньої професійної підготовки з використанням інноваційних підходів до управління освітніми закладами в умовах трансформаційних змін.

У низці вітчизняних досліджень наголошується на потребі у керівниках нової генерації, здатних забезпечувати ефективне управління освітнім закладом

та впроваджувати новації у освітній процес (В. Бондар, В. Засенко, Т. Колган, В. Кремень, С. Кульбіда, О. Локшина, О. Ляшенко, Л. Прохоренко, М. Супрун). Ця потреба посилюється запитом суспільства на формування сучасного директора спеціального закладу загальної середньої освіти в умовах реалізації Концепції Нової української школи, здатного бути стратегом розвитку закладу, генератором і реалізатором нових ідей та освітніх ініціатив, менеджером новацій, організатором професійної команди педагогів. Саме керівник СЗЗСО повинен нести відповідальність за результати роботи закладу, забезпечувати внутрішню та зовнішню комунікації, створювати умови для свободи думки й дії, формувати корекційно-розвивальне освітнє середовище, навчатися сам, створювати і мотивувати колектив, який постійно навчається.

Отже, недостатній рівень наукової розробленості та практичної реалізації означеної проблеми зумовили вибір теми дослідження Іщук Валентини Володимирівни «Формування професійної компетентності керівника спеціального закладу загальної середньої освіти», яке є досить актуальним для спеціальної педагогіки і психології.

Наукова новизна та теоретичне значення дослідження. Наголошуючи на найсуттєвіших здобутках дисертаційної роботи, вважаємо за необхідне зазначити результати, що мають безперечну новизну, а саме: розроблено науково-методичні засади формування професійної компетентності керівника спеціального закладу загальної середньої освіти як основи для успішної управлінської діяльності відповідно до Концепції Нової української школи; теоретично обґрунтовано та розроблено структурно-функціональну модель професійної компетентності керівника сучасної школи та виділено її змістовні компоненти: аксіологічний, гносеологічний, комунікативно-діяльнісний та рефлексивний.

Особливо цінним, на нашу думку, є те, що створено авторську методику формування професійної компетентності керівника спеціального закладу загальної середньої освіти, в якій представлено послідовний процес особистісного зростання керівника – набуття умінь та навичок, соціальних якостей, розвиток індивідуальних можливостей в результаті проходження усіх

етапів підготовки до управління закладом загальної середньої освіти, що дає змогу підтримувати зв'язок у процесі управління закладом та освітньою діяльністю, створюючи динаміку розвитку освітнього процесу; визначено організаційно-педагогічні умови формування професійної компетентності керівника спеціального закладу загальної середньої освіти відповідно до реформ НУШ.

Подальшого розвитку набула ідея компетентнісно-орієнтованого підходу та принципи спеціальної педагогіки до розв'язання проблеми забезпечення ефективної діяльності керівника спеціального закладу загальної середньої освіти; наукові дані про особливості організації освітнього процесу у спеціальному закладі загальної середньої освіти відповідно реформ Нової української школи; діагностичний інструментарій для використання в якості критеріїв оцінки сформованості професійної компетентності керівника СЗЗСО.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що: результати дисертаційного дослідження стали підґрунтям для оновлення змісту підготовки керівників спеціальних закладів на основі використання авторської методики, що передбачала 4 основні етапи розвитку вагомих компонентів професійної компетентності. Важливою перевагою цієї методики є її обґрунтованість та експериментальна апробація, що підтверджує її ефективність. Створення сприятливої атмосфери для взаємодії та спілкування усіх учасників освітнього процесу, встановлення демократичного стилю спілкування, підтримка міжособистісних доброзичливих стосунків у колективі, уміння здійснювати стратегічне планування розвитку закладу, забезпечення організаційно-педагогічних умов для навчання та психолого-педагогічного супроводу учнів з ООП – це важливі уміння, які допомагають керівнику закладу успішно здійснювати управлінську діяльність та взаємодіяти з педагогічним колективом та батьками учнів.

Розроблений автором діагностичний інструментарій може використовуватися як в якості критеріїв оцінки стану сформованості професійної компетентності керівника СЗЗСО, так і як складова щодо комплексного моніторингу діяльності директора спеціального закладу загальної середньої освіти. Матеріали й результати роботи можуть бути використані педагогічними

працівниками спеціальних закладів загальної середньої освіти та закладів з інклюзивним навчанням, закладами післядипломної педагогічної освіти та професійного розвитку педагогічних працівників як основа для оновлення програмового змісту й методів підвищення кваліфікації керівних кадрів, як підґрунтя для створення освітніх програм для курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників та керівних кадрів СЗЗСО; викладання освітніх компонентів підготовки здобувачів вищої освіти спеціальності 016 «Спеціальна освіта».

Результати дослідження впроваджено у практичну діяльність закладів освіти, що підтверджено відповідними документами.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків та рекомендацій, що сформульовані в дисертації. Вірогідність результатів дослідження забезпечується: методологічним та теоретичним обґрунтуванням вихідних його положень; застосуванням системи методів, адекватних меті, предметові та завданням дослідження.

Достовірність результатів роботи підтверджується широким оприлюдненням й апробацією основних положень та результатів дослідження на науково-практичних заходах міжнародного та всеукраїнського рівнів, шляхом обговорення результатів дисертаційного дослідження на засіданнях відділу освіти дітей з порушеннями інтелектуального розвитку Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України.

Характеристика основних положень роботи. Оцінюючи зміст й завершеність дисертації Іщук Валентини Володимирівни «Формування професійної компетентності керівника спеціального закладу загальної середньої освіти» відмітимо, що вона є цілісним структурованим дослідженням, зберігає логічну послідовність та комплексність викладення матеріалу як на рівні роботи в цілому, так і в межах кожного окремого розділу, складається з анотацій українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (234 найменування, з них 60 – іноземною мовою), додатків.

Слід відзначити вміння дисертантки узагальнювати й систематизувати

теоретичний матеріал, що принагідно представлено у першому розділі дисертаційної роботи *«Теоретико-методичні основи формування професійної компетентності керівника спеціального закладу загальної середньої освіти»*.

Авторкою обгрунтовано теоретичні засади вивчення питання формування професійної компетентності керівника спеціального закладу загальної середньої освіти. Здійснено аналіз наукових джерел, які присвячено дослідженню означеного питання, зокрема виявлено ступінь його актуальності та розробленості в науково-методичній літературі, що дало змогу систематизувати погляди на ключові поняття, пов'язані з означеною проблемою.

Уточнено сутність понять «компетентність», «компетенція», «управлінські компетентності» та «професійна компетентність». Виокремлено ключові ознаки змісту цих дефініцій. Обгрунтовано, що управлінські компетентності – комплексне поняття, що охоплює систему знань, умінь та навичок, необхідних для ефективного управління організацією і містить аналітичне та критичне мислення, управління інформацією, встановлення важливих цілей і завдань, прийняття управлінських рішень, впровадження контролю та мотивації персоналу.

На увагу заслуговують проаналізовані моделі професійної компетентності керівника закладу загальної середньої освіти. Встановлено, що реалізація представлених моделей в освітньому процесі СЗЗСО вибудовуються з урахування організаційно-педагогічних умов їхньої реалізації, дотримання певної етапності реалізації на основі урахування наукових принципів та методологічних підходів.

У роботі представлено ґрунтовні теоретичні підходи до формування професійної компетентності, що дало змогу виробити цілісні й переконливі уявлення про організаційно-методичне забезпечення підготовки керівника спеціального закладу загальної середньої освіти як про процес і результат спеціально організованого навчання, забезпеченням якого є застосування спеціальної методики, що передбачає зміст, форми, методи, навчально-методичне забезпечення процесу підготовки керівних кадрів, здатних до

успішної управлінської та освітньої діяльності в сучасних умовах викликів у суспільстві.

Цінним, з педагогічної точки зору, є другий розділ дисертаційної роботи *«Структурно-функціональна модель професійної компетентності керівника спеціального закладу загальної середньої освіти»*, зокрема виявлено, що функціонування компонентів професійної компетентності (аксіологічного, гносеологічного, комунікативно-діяльнісного та рефлексивного) забезпечує успішність професійної діяльності керівника, активність в управлінні освітнім процесом спеціального закладу освіти, мотиваційну підготовленість до професійної діяльності, опанування важливих знань, управлінських умінь та навичок, професійне становлення у взаємостосунках з педагогами; успішність професійного навчання та виконання трудової діяльності, використання творчого потенціалу в процесі професійного навчання.

Заслуговує на увагу визначення показників та критеріїв професійної компетентності керівника спеціального навчального закладу: професійно-ціннісного, знаннєвого, комунікативно-процесуального та оцінювального. До кожного критерія визначено показники, які є визначальними для успішного управління фахівцем закладом освіти, побудови демократичних відносин із працівниками та здобувачами закладу освіти, стратегічного планування розвитку закладу освіти з урахуванням соціальних пріоритетів.

Важливою для практики спеціальної освіти є розроблена автором *методика формування професійної компетентності керівника спеціального закладу загальної середньої освіти*. Дослідження сформованості професійної компетентності керівника СЗЗСО передбачало вивчення особливостей цілісної структури цього процесу в межах управлінської діяльності. З цією метою здійснювався аналіз функціонування різних компонентів професійної компетентності та визначення рівнів їхньої сформованості.

Розроблена методика передбачала 4 основних етапи, спрямованих на діагностичне вивчення та формування компонентів професійної компетентності. І серія завдань – спрямована на вивчення аксіологічного компонента професійної компетентності директора СЗЗСО шляхом проведення опитування; II серія

завдань – на вивчення змісту гносеологічного компонента професійної компетентності директора СЗЗСО на основі тестування; III серія завдань – на вивчення змісту комунікативно-діяльнісного компонента професійної компетентності директора СЗЗСО на основі анкетування; IV серія – на вивчення змісту рефлексивного компонента професійної компетентності директора СЗЗСО через опитування.

Доцільним є визначені етапи формування професійної компетентності директора спеціального закладу загальної середньої освіти, а саме: репродуктивний, активно-діяльнісний, творчо-перетворювальний, що передбачали як індивідуальні, так і колективні види роботи. Під час проведення експерименту застосовувалися різні форми діяльності: лекції, практичні, семінарські, тренінгові заняття, дослідницька робота, проектна діяльність.

У роботі обґрунтовано та визначено організаційно-педагогічні умови формування професійної компетентності керівника закладу: орієнтація на суб'єктність особистості, здатної до самоактуалізації та самоідентифікації, розвиток креативних якостей, спонукання до рефлексивної діяльності, вироблення комунікативних умінь діалогічної взаємодії з іншими суб'єктами освітнього процесу.

Наукові положення, пропозиції, висновки і рекомендації, що подано у дисертації, є обґрунтованими та достовірними. Використано системний підхід для аналізу сучасного стану і з'ясування сутності аксіологічного, гносеологічного, комунікативно-діяльнісного та рефлексивного компонентів професійної компетентності керівника СЗЗСО; методи аналізу та синтезу для порівняння і узагальнення, що дозволило дослідити теоретичні засади компетентнісного підходу щодо формування професійної компетентності компетентності керівника, визначити напрями дослідження формування професійної компетентності директора СЗЗСО, уточнити понятійно-термінологічний апарат, побудувати структурно-функціональну модель формування професійної компетентності та окреслити важливі умови її реалізації. В процесі формувального етапу дослідження використовувались емпіричні методи дослідження (бесіда, анкетування, тестування, метод

моделювання ситуацій, педагогічний експеримент), а також математично-статистичні методи вибірки, обробки й аналізу кількісних результатів дослідження (статистичні: *t*-критерій Ст'юдента; лінійний кореляційний аналіз *r*-Пірсона – для опрацювання та забезпечення достовірності отриманих результатів).

Особистий внесок здобувача полягає у обґрунтуванні структурно-функціональну моделі професійної компетентності керівника сучасної школи, розробленні та апробації методики формування професійної компетентності керівника СЗЗСО, розробленні діагностичного інструментарію для визначення стану сформованості професійної компетентності керівника, визначенні змістових компонентів професійної компетентності керівника СЗЗСО: аксіологічного, що розкриває професійну компетентність через систему цінностей; гносеологічного, який базується на знаннях, якими має володіти фахівець для успішного управління закладом освіти, комунікативно-діяльнісного, що охоплює комплекс умінь у сфері комунікації в системі «керівник–педагоги–учні–батьки, стратегій планування розвитку закладу, забезпечення ефективної його діяльності, рефлексивного, що передбачає самооцінювання власної управлінської діяльності; визначенні організаційно-педагогічних умов формування професійної компетентності керівника СЗЗСО відповідно до реформ НУШ

Розроблення методики формування професійної компетентності керівника спеціального закладу загальної середньої освіти базувалось на основі ґрунтовного теоретичного та практичного аналізу теорії діяльності у процесі формування особистості, єдності діяльності й свідомості, концептуальних положень розвитку освіти в Україні, компетентнісного підходу в сучасній освіті, концептуальних положень щодо формування особистості керівника спеціального закладу загальної середньої освіти, теорії корекційної спрямованості навчання дітей з особливими освітніми потребами.

Загальні підходи для формування професійної компетентності керівника спеціального закладу загальної середньої освіти знайшли своє відображення у авторських курсах підвищення кваліфікації, вебінарах та семінарах на тему «Особливості формування професійної компетентності керівника спеціального закладу загальної середньої освіти». Усі наукові результати є коректними,

обґрунтованими та доведеними до програмних продуктів для практичного застосування.

Отже, дисертація Іщук Валентини Володимирівни засвідчує здійснену ґрунтовну пошукову й аналітичну роботу, опрацювання та узагальнення значного масиву інформації. Дисертаційне дослідження характеризується достатнім рівнем обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій. Оцінювання змісту дослідницької роботи уможливило стверджувати, що поставлена в ній мета у процесі вирішення головних завдань досягнута, а дисертація є завершеною науковою кваліфікаційною працею.

Відсутність порушення академічної доброчесності. Слід зазначити, що під час роботи з дисертацією порушень вимог не виявлено, текст роботи оригінальний. Аналіз публікацій дисертантки засвідчив їх відповідність вимогам щодо оприлюднення результатів дослідження.

Основні положення та результати дисертаційного дослідження висвітлено у 12 наукових працях: розділ у монографії, 5 одноосібних статей, які відображають основні результати, з них – 3 опубліковано у наукових фахових виданнях, 1 – у зарубіжному виданні, 1 інша, 6 публікацій апробаційного характеру.

Зауваження та рекомендації щодо оформлення та змісту дисертації.

Незважаючи на високу якість виконаної дисертаційної роботи, вартими уваги є окремі зауваження, що виникли в процесі рецензування роботи та вимагають уточнень та пояснень.

1. На нашу думку, у першому розділі необхідно було більше дати аналізу вітчизняної практики управлінської діяльності керівників спеціальних закладів загальної середньої освіти, що в свою чергу посилює актуальність теми даного дослідження в контексті спеціальної педагогіки і психології.
2. У розділі II, у результатах констатувального етапу дослідження необхідно було дати більше якісного аналізу виконання керівниками закладів освіти завдань, передбачених діагностичною методикою, що розширило б результати експериментального дослідження.

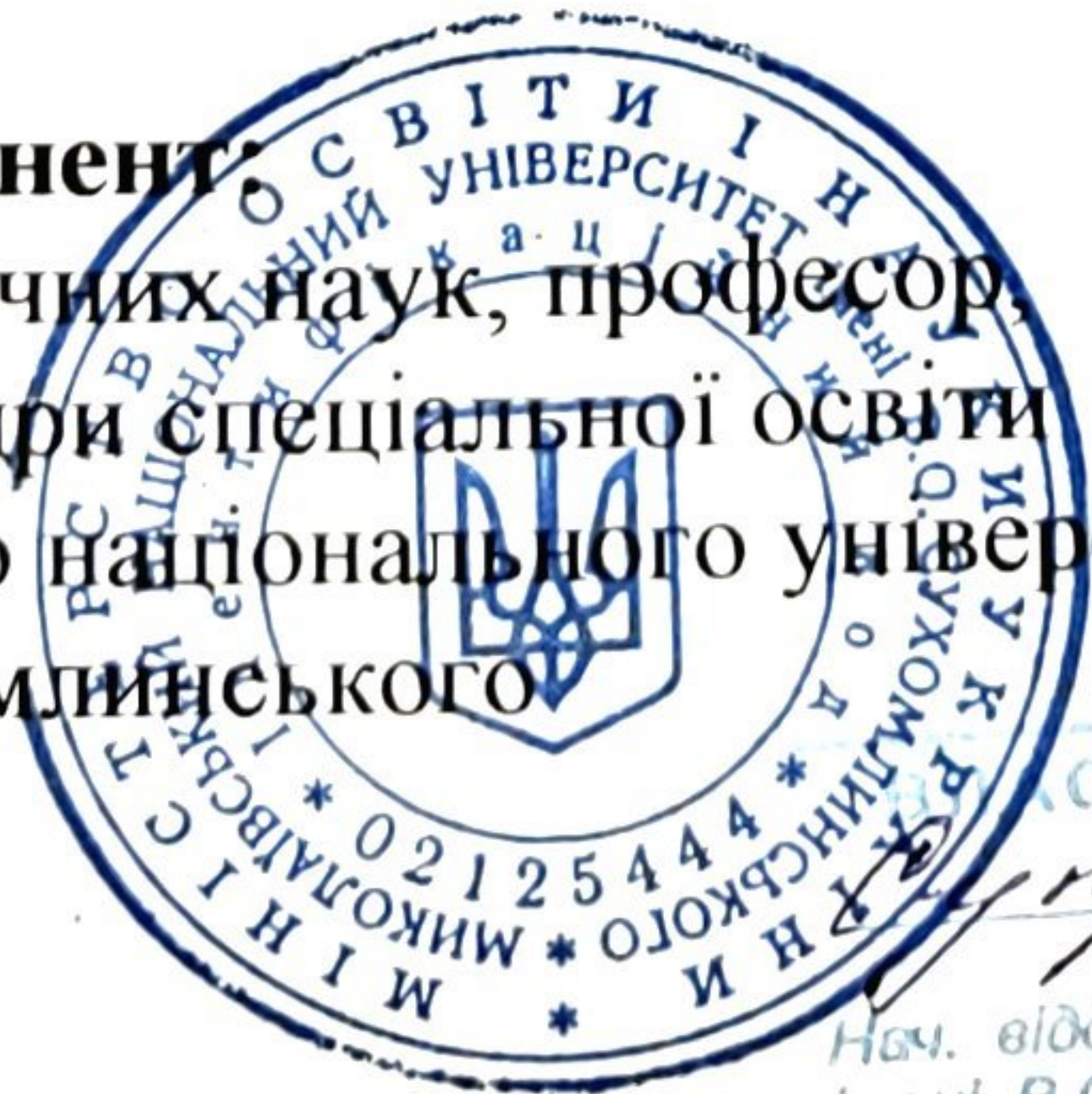
3. У методичних рекомендаціях, представлених у III розділі щодо формування професійної компетентності керівника, варто було б детальніше описати специфіку діяльності директора школи у процесі забезпечення партнерської взаємодії з батьками учнів з особливими освітніми потребами, оскільки це є запорукою успішної психолого-педагогічної діяльності у закладі освіти.
4. Робота написана грамотною науковою мовою, проте помітними є окремі помилкові слововживання, пунктуаційні та стилістичні огріхи, які безумовно не впливають на сутність та зміст дослідження.

Проте, зазначені зауваження та рекомендації ні в якому разі не применшують наукову цінність отриманих результатів дослідження, а лише вказує на його оригінальність, широту та можливі перспективи.

Усе вище зазначене дає підстави для **висновку**, що дисертаційна робота Іщук В.В. «Формування професійної компетентності керівника спеціального закладу загальної середньої освіти» є завершеною, самостійною науковою працею, яка має новизну та практичне значення, що є вагомим внеском у спеціальну освіту. Дисертаційне дослідження відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України щодо дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 016 «Спеціальна освіта», зокрема вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах)», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. №44, та може бути представлена у спеціалізованій вченій раді для присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 016 «Спеціальна освіта».

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри спеціальної освіти
Миколаївського національного університету
імені В.О.Сухомлинського

Супрун
ЗАСВІДЧУЮ
Нач. відділу кадрів МНУ
імені В.О.Сухомлинського
Дата

Микола СУПРУН